

บทที่ 2

ปัญหาของทฤษฎีจริยศาสตร์กระแสหลักในมุมมองของนักจริยศาสตร์สตรีนิยม

2.1 เสียงของความเจ็บ

นักจริยศาสตร์สตรีนิยมได้ชี้ให้เห็นถึงข้อบกพร่องในทฤษฎีจริยศาสตร์กระแสหลัก ไม่ว่าจะเป็นทฤษฎีในฝ่ายสัญญาประชาคม (contractarianism) หรือทฤษฎีของค่านิยม (deontology)¹ ประเด็นหลักของข้อวิจารณ์จากฝ่ายสตรีนิยมก็คือว่า ทฤษฎีจริยศาสตร์ทั้งหลายเหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งของระบบอำนาจแบบผู้ชายเป็นใหญ่ (patriarchy) หมายความว่าความคิดทางจริยศาสตร์เหล่านี้เป็นผลมาจากวิถีคิดหลักในระบบผู้ชายเป็นใหญ่และความคิดเหล่านี้ก็ส่งผลในการสนับสนุนผลิตซ้ำระบบอำนาจหลักที่ว่านี้ นักจริยศาสตร์สตรีนิยมมองว่า ความคิดทางจริยศาสตร์ เช่นเดียวกับความคิดและองค์ความรู้ในสาขาอื่นๆ ไม่ได้เป็นอิสระ ไม่ถูกป้อนป้อนโดยระบบอำนาจหลักของสังคม ความคิดเรื่องเพศ (gender) และข้อสันนิษฐานที่เกี่ยวกับเรื่องเพศเป็นส่วนหนึ่งของกรอบการเข้าใจโลกของเรา ข้อวิจารณ์ของนักจริยศาสตร์สตรีนิยมทำให้เราไม่อาจมองความคิดทางจริยศาสตร์โดยละเลยแง่มุมทางอำนาจที่ความคิดทางจริยศาสตร์เหล่านี้สนับสนุน การมองแบบนี้ทำให้เราเห็นว่า ในวิธีเข้าใจว่าอะไรคือคุณค่าและความดี ซึ่งเป็นเนื้อหาของจริยศาสตร์ มีสิ่งที่ถูกพูดถึง มากกว่าสิ่งที่ถูกพูดออกมาตรงๆ หมายความว่าในทฤษฎีหนึ่งมีสิ่งที่ถูกพูดถึง สิ่งที่สำคัญ และมีสิ่งที่ไม่ถูกพูดถึง การชี้ว่าอะไรเป็นสิ่งสำคัญ (ควรพูดถึง) และอะไร

¹ ทฤษฎีสัญญาประชาคม (contractarianism) มีนักคิดสำคัญเช่น ฮอบส์ (Thomas Hobbes) และ รอลส์ (John Rawls) มีความคิดพื้นฐานที่ว่า สิ่งที่ถูกทางจริยธรรมคือสิ่งที่เราสามารถคิดว่ามนุษย์ทุกคนจะเห็นชอบ หากอยู่ในสถานการณ์ที่ตัดได้ซึ่งความลำเอียงเข้าข้างตัวเอง เช่นในการทดลองทางความคิด (thought experiment) ที่เปิดโอกาสให้เราลองคิดว่า หากเราไม่รู้ว่าเป็นใคร มีผลประโยชน์ส่วนตัวอย่างไร เราจะตัดสินใจอย่างไรในสถานการณ์เช่นนั้น ทฤษฎีของค่านิยม (Immanuel Kant) ได้แย้งว่าสิ่งที่ถูกทางจริยธรรมคือสิ่งที่สิ่งมีชีวิตผู้มีปัญญาทุกคนสามารถเข้าถึงได้โดยใช้เหตุผลบริสุทธิ์ หมายถึงไม่ถูกป้อนป้อนโดยอารมณ์ความรู้สึก ความชอบหรืออคติส่วนตัว นักคิดทั้งสองสำนักนี้มีความเห็นว่า ในการตัดสินใจทางจริยธรรม ผู้ตัดสินใจทางจริยธรรม (moral agent) จำต้องถอดถอนสิ่งไม่แน่นอนที่อยู่ในบริบทเฉพาะออกไป เช่น เพศ (gender) ฐานะทางเศรษฐกิจ สังคม ความสัมพันธ์ส่วนตัว มิตรภาพ

เป็นสิ่งที่ไม่สำคัญ หรือไม่เกี่ยวข้อง (ไม่ถูกพูดถึง) มีนัยที่น่าสนใจ ที่สื่อความคิดที่แฝงอยู่ของ ทฤษฎีนั้นๆ

งานวิจัยของ แครอล กิลลิแกน (Carol Gilligan) "เสียงที่แตกต่าง" (In a Different Voice) กล่าวถึงทฤษฎีการพัฒนาการทางศีลธรรมของนักจิตวิทยา ลอเรนซ์ โคห์ลเบิร์ก (Lawrence Kohlberg) ซึ่งแบ่งพัฒนาการทางศีลธรรมเป็นหกขั้นตอน จากการไม่ทำผิดเพราะกลัวการถูกลงโทษ ไปจนถึงการไม่ทำผิดเพราะใช้เหตุผลพิจารณาถึงหลักการจริยธรรมที่เป็นสากล² โคห์ลเบิร์กใช้คำถามสมมติถามเด็กชายและหญิง โดยให้ตัดสินใจว่า ในกรณีที่มีชายคนหนึ่งมีภรรยาที่ป่วยหนักและไม่มีเงินพอจะซื้อยา เขาควรขโมยยาหรือไม่ เด็กชาย(เจค)ถูกจัดให้อยู่ในกลุ่มที่มีพัฒนาการสูงกว่า เพราะเขาตัดสินใจว่าสามีควรจะขโมยยา เนื่องจากทรัพย์สินส่วนบุคคลมีค่าน้อยกว่าชีวิต ในขณะที่เด็กหญิง(เอมี)ถูกจัดให้อยู่ในกลุ่มที่มีพัฒนาการต่ำกว่า เพราะเธอไม่ยอมตอบคำถามตรงๆ เธอไม่เห็นว่าการนี้ขัดแย้งนี้มีทางออกเพียงสองทาง คือภรรยาตายหรือการขโมยยา เธอมีพยายามจะหาทางออกอื่นๆ เช่น ให้สามีเจรจากับพ่อค้ายา ให้ขอยืมเงินมาซื้อยา และอื่นๆ เอมีถูกมองโดยผู้วิจัยว่ามีพัฒนาการทางศีลธรรมที่ต่ำกว่าเพราะไม่สามารถโดยการตัดสินใจในกรณีเฉพาะเข้ากับหลักการที่เป็นสากล ในงานของกิลลิแกนเราเห็นความคิดหลักที่ต่อมากลายเป็นความคิดพื้นฐานของจริยศาสตร์สตรีนิยม นั่นก็คือความคิดที่ว่า มีวิธีเข้าใจจริยศาสตร์มากกว่าหนึ่งกรอบความคิด และความคิดของผู้หญิง (จะด้วยเหตุผลใดก็ตาม)แตกต่างจากผู้ชาย ผู้หญิงมีความเข้าใจประเด็นทางจริยธรรม มีวิธีมองการแก้ไขปัญหาทางจริยธรรมที่แตกต่างจากผู้ชาย สิ่งที่น่าสนใจในงานชิ้นนี้ก็คือความพยายามของโคห์ลเบิร์ก ในการจะบอกว่า มีมาตรฐานเดียวที่จะใช้วัดการตัดสินใจคุณค่าได้เหมือนกันเป็นสากล กิลลิแกน แสดงว่าในมาตรฐานของ โคห์ลเบิร์ก วิธีคิดของผู้หญิงจะถูกวัดได้ในระดับที่ต่ำกว่าเสมอ ไม่ใช่เพราะผู้หญิงมีพัฒนาการทางจริยธรรมต่ำกว่า

² ขั้นตอนพัฒนาการทางจริยธรรมของ ลอเรนซ์ โคห์ลเบิร์ก : 1. ประพฤติดีดีเพราะกลัวการลงโทษ 2. ประพฤติดีดีเมื่อพิจารณาเห็นว่าเป็นประโยชน์แก่ตน เห็นการทำดีต่อผู้อื่นเป็นส่วนหนึ่งของการให้และรับอย่างเสมอภาค 3. ประพฤติดีดีเพราะต้องการทำตามใจผู้อื่น 4. ทำตามกฎสังคมเพราะเคารพต่ออำนาจ 5. ทำตามกฎที่สังคมตกลงยินยอมพร้อมกัน 6. ทำตามกฎจริยธรรมสากลที่เห็นจริงในตัวของตัวเอง โปรดคลู ลอเรนซ์ โคห์ลเบิร์ก, "เด็กในฐานะเป็นนักปรัชญาทางศีลธรรม". แปลและเรียบเรียงจาก Lawrence Kohlberg, "The Child as a Moral Philosopher" in Christina Sommers and Fred Sommers, eds. Robert J. Fogelin, gen.ed. Vice and Virtue in Everyday Life. (Sandiago, New York etc: Harcourt Brace Jovanovich, Publishers, 1989) โดย เนื่องน้อย บุญยเนตร (เอกสาร ไม้ตีพิมพ์เผยแพร่ แปลเพื่อใช้เป็นเอกสารประกอบการสอน)

ผู้ชาย แต่เป็นเพราะว่ามาตรวัดเป็นมาตรที่สร้างมาจากความเข้าใจทางจริยธรรมของผู้ชาย ดังนั้น ผลของการวัดกลับไม่ได้แสดงพัฒนาการทางจริยธรรมของผู้หญิง แต่แสดงความเป็นอคติของตัวมาตรนั่นเอง³

มีสองประเด็นในงานของกิลลิแกนที่ข้าพเจ้าอยากจะดึงออกมาเป็นจุดเริ่มต้นในการเข้าใจความคิดทางจิตวิทยาแบบสตรีนิยมในสายจิตวิทยาแห่งความอาทร และจะชี้ให้เห็นว่าสองประเด็นนี้มีความสำคัญต่อข้อโต้แย้งหลักของวิทยานิพนธ์นี้อย่างไร ประเด็นแรกคือประเด็นที่ว่าผู้หญิงมีวิธีเข้าใจประเด็นทางจริยธรรมต่างจากผู้ชาย และประเด็นที่สองคือ เนื่องจากทฤษฎีจิตวิทยากระแสหลักถูกสร้างโดยผู้ชาย จึงสะท้อนการให้คุณค่าแบบผู้ชาย (androcentric) ในที่นี้หมายความว่า สะท้อนคุณค่าแบบที่ผู้ชายให้คุณค่า และยังหมายความว่าสะท้อนคุณค่าแบบที่ความเป็นผู้ชาย (masculinity) ถูกให้คุณค่า เหนือสิ่งที่ไม่ใช่ หรือสิ่งที่เป็นปฏิกิริยา (negative) ต่อความเป็นผู้ชาย ในวิธีคิดแบบที่ความเป็นผู้ชายถูกให้คุณค่า วิธีคิดของผู้หญิงจะถูกจัดให้อยู่ต่ำกว่าผู้ชายเสมอ

ประเด็นแรกคือประเด็นที่ว่า ผู้หญิงมีวิธีคิดทางจริยธรรมต่างจากผู้ชาย ในการโต้แย้งระหว่างโคห์ลเบิร์กและกิลลิแกน⁴ เราจะเห็นว่าเด็กหญิงและเด็กชายมีวิธีให้คุณค่าทางจริยธรรมแตกต่างกัน เด็กชายตัดสินคุณค่า "อย่างไม่เป็นส่วนตัว" โดยผ่านระบบของตรรกะและกฎเกณฑ์" เด็กหญิงตัดสินคุณค่า "อย่างเป็นส่วนตัว โดยผ่านการสื่อสารและความสัมพันธ์"⁵ กิลลิแกนกล่าว

³ Carol Gilligan, *In a Different Voice: Psychological Theory and Women's Development* (Cambridge: Harvard University Press, 2003), pp. 25-30.

⁴ โปรตดู แครอล กิลลิแกน, "แผนที่ใหม่แห่งการพัฒนาการ: วิทยุทัศน์ใหม่แห่งการเจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่". แปลและเรียบเรียงจาก Carol Gilligan. 1987. "New Map of Development: New Vision of Maturity" in Joseph L. Devitis, ed. *Women, Culture, and Morality*. New York: Peter Lang. โดย เนื่องน้อย บุญยเนตร. (เอกสารไม่ตีพิมพ์เผยแพร่ แปลเพื่อใช้เป็นเอกสารประกอบการสอน).

"เมื่อเราเริ่มต้นด้วยการศึกษาผู้หญิงและได้พัฒนาการที่มาจากชีวิตของพวกเขา เราจะได้เห็นโครงร่างความคิดทางจริยธรรมที่แตกต่างจากที่ถูกอธิบายไว้โดยฟรอยด์ เพียเจ หรือ โคห์ลเบิร์ก เราจะได้คำอธิบายของการพัฒนาที่ต่างออกไป ในวิธีคิดแบบนี้ ปัญหาทางจริยธรรมเกิดจากความรับผิดชอบที่ขัดแย้งกันมากกว่าจะเกิดจากสิทธิที่ขัดแย้งกัน และในการแก้ข้อขัดแย้งนี้เราต้องมีแบบวิธีคิดที่ให้พื้นที่กับบริบทเฉพาะและการบรรยายสถานการณ์เฉพาะ (contextual and narrative) ไม่ใช่วิธีคิดที่เป็นแบบแผนและเป็นนามธรรม (formal and abstract) การมองว่าจริยธรรมเป็นกิจกรรมของความอาทร ทำให้เราเห็นว่าหัวใจของการพัฒนาทาง จริยธรรมอยู่ที่ความเข้าใจในความรับผิดชอบและความสัมพันธ์ เหมือนดังเช่นวิธีคิดที่ว่าจริยธรรมเป็นเรื่องของความยุติธรรม (fairness) ผูกโยงการพัฒนาทาง จริยธรรมเข้ากับความเข้าใจในเรื่องสิทธิและกฎเกณฑ์"⁶

ข้อความข้างต้นนี้แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างประการสำคัญระหว่างวิธีคิดทางจิตศาสตร์ที่วางอยู่บนประสบการณ์ของผู้ชาย ใช้วิธีตัดสินที่ "เป็นแบบแผนและเป็นนามธรรม" และที่วางอยู่บนประสบการณ์ของผู้หญิงที่มีศูนย์กลางอยู่ที่ "บริบทเฉพาะและการบรรยายสถานการณ์เฉพาะ" หรืออีกนัยหนึ่ง ข้อความข้างต้นนี้กล่าวสรุปลักษณะสำคัญของทฤษฎีจิตศาสตร์ที่ถามเรื่องความยุติธรรมและสิทธิ (theory of justice หรือ ethics of rights) และจิตศาสตร์ที่ถามเรื่องความสัมพันธ์ (ethics of care) กิลลิแกนได้ให้ภาพของผู้หญิงและผู้ชายที่มีวิธีเข้าใจประเด็นทางจริยธรรมที่ต่างกัน และมีระบบคุณค่าที่ต่างกัน ซึ่งสะท้อนผ่านทฤษฎีจิตศาสตร์สองกระแส คือ กระแสที่นักทฤษฎีจิตศาสตร์สตรีนิยมเรียกว่าเป็นกระแสหลัก และจิตศาสตร์แห่งความอาทร

ประเด็นที่สอง ที่ข้าพเจ้าอยากจะดึงออกมาจากงานของกิลลิแกนก็คือประเด็นที่ว่า ทฤษฎีจิตศาสตร์สะท้อนการให้คุณค่ากับสิ่งที่เป็นชาย ถึงแม้ว่างานวิจัยของกิลลิแกนจะมีข้อสรุปที่ว่าเด็กหญิงมีพัฒนาการทางจริยธรรมต่างจากเด็กชายแต่ไม่ได้ด้อยกว่าตามที่โคห์ลเบิร์กเสนอ เป็นแต่ผู้หญิงกับผู้ชายมีวิธีคิดคนละกรอบกัน แต่สิ่งที่ทำให้งานของกิลลิแกนมีความสำคัญไม่ได้มีอยู่แต่เพียงว่า ในทางเชิงประจักษ์ผู้หญิงจำนวนมากมีประสบการณ์และดังนั้นมีวิธีคิดที่ต่างจากผู้ชาย

⁶ Ibid., p. 19.

เท่านั้น (เพราะแน่นอนว่า ผู้หญิงแต่ละกลุ่มและแต่ละวัฒนธรรมก็จะมีความคิดต่างกันด้วย และผู้หญิงบางกลุ่มก็อาจจะมีวิธีคิดที่เหมือนกับผู้ชายบางกลุ่ม) นัยที่สำคัญก็คือว่าในความเป็นผู้หญิง (ซึ่งสังคมมองว่าผู้หญิงเป็น หรือควรจะเป็น) มีการให้คุณค่าบางอย่างซึ่งต่างจากผู้ชาย กิลลิแกน กล่าวว่

"แต่นี่คือสิ่งที่ขัดแย้งกันเอง เพราะว่าลักษณะที่ประเพณีปฏิบัติบอกว่าเป็น "ความดี" ของผู้หญิง คือการเอื้ออาทรต่อผู้อื่น และการอ่อนไหวต่อความต้องการของผู้อื่น เป็นสิ่งที่ทำให้ผู้หญิงถูกมองว่าบกพร่องในพัฒนาการทางจริยธรรม"⁷

นี่เป็นการก้าวข้ามประเด็นเชิงประจักษ์ ไปสู่ประเด็นที่เป็นเรื่องของการให้คุณค่า กิลลิแกน กำลังบอกว่าถึงแม้ว่าผู้หญิงทุกคนอาจมีหรือไม่มี "ความดี" เช่นที่ว่ นี้ แต่ "ความเป็นผู้หญิง" ถูกผูกมัดอยู่กับชุดของคุณค่าบางอย่าง ซึ่งเป็นสิ่งที่ตรงข้ามกับผู้ชาย นักจริยศาสตร์สตรีนิยม เช่น เวนริจเนีย เฮลด์⁸ ชี้ให้เห็นภาพของวิธมองโลกโดยการแบ่งเป็นสองขั้วของสิ่งตรงข้ามกัน ในสองขั้วนี้ ความเป็นผู้หญิงถูกจัดวางให้อยู่ในข้างเดียวกับ อารมณ์ ธรรมชาติ ร่างกาย พื้นที่ส่วนตัว และความเฉพาะเจาะจง ในขณะที่ความเป็นผู้ชายถูกจัดวางให้อยู่ในข้างเดียวกับ เหตุผล วัฒนธรรม จิต พื้นที่สาธารณะ และความเป็นสากล⁹ เมื่อเราเข้าใจการแบ่งขั้วเช่นนี้ ทำให้เราเข้าใจกรอบความคิดเบื้องหลังสิ่งที่เป็น "ความดี" ของผู้หญิงที่กิลลิแกนพูดถึง ในเมื่อ "ความเป็นหญิง" ถูกจัดวางให้อยู่ข้างเดียวกับสิ่งที่เป็นธรรมชาติและเป็นพื้นที่ส่วนตัว ความดีที่สะท้อน "ความเป็นหญิง" จึงเป็นความดีที่ผูกพันอยู่กับ "เรื่องส่วนตัว" เช่นเรื่องในครอบครัว เรื่องความสัมพันธ์ส่วนตัว และเรื่องที่คุณโยงกับอารมณ์ความรู้สึก ซึ่งแน่นอนว่า สิ่งต่างๆ ที่กล่าวมานี้ย่อมเป็นเรื่องของมนุษย์ที่เฉพาะเจาะจงด้วย ในขณะที่ความดีที่สะท้อน "ความเป็นชาย" ก็จะถูกผูกพันอยู่กับ "เรื่องในพื้นที่สาธารณะ" เช่นเรื่องการเมือง เรื่องหลักการนามธรรม เรื่องการใช้เหตุผล ซึ่งเรื่องเหล่านี้ไม่เอื้อต่อการที่จะทำให้เรามองมนุษย์ในฐานะที่อยู่บริบทเฉพาะ ในทางตรงข้าม เราถูกเรียกร้องให้ตัดมนุษย์ออกจากบริบทเฉพาะ ทฤษฎีจริยศาสตร์ที่เรียกร้อง ความไม่เข้าใครออกใคร ความเป็นกลาง

⁷ Carol Gilligan, *In a Different Voice: Psychological Theory and Women's Development*. p. 18.

⁸ Virginia Held, "Feminist Reconceptualizations in Ethics" Janet A. Kourany, ed. *Philosophy in a Feminist Voice* (New Jersey: Princeton University Press, 1998), p. 93.

จึงเป็นทฤษฎีจริยศาสตร์ที่นักจริยศาสตร์สตรีนิยมมองว่าสะท้อนลักษณะของ "ความเป็นชาย" ประเด็นที่เป็นปัญหาของการแบ่งขั้วที่กล่าวมานี้ คือ ความลำเอียงที่ถือว่า ด้านที่เป็นชายเป็นสิ่งที่สะท้อนลักษณะที่เป็นลักษณะของมนุษย์ ความเป็นหญิงถูกผูกพันอยู่กับธรรมชาติและสิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ เช่น ครอบครัวยุคและการให้กำเนิดบุตร ในขณะที่ด้านของความเป็นชายเป็นลักษณะที่เป็นลักษณะเฉพาะของมนุษย์ หรือลักษณะที่เป็นวัฒนธรรม เป็นสิ่งสร้างของมนุษย์ เช่น การสร้างรัฐและการคิดหาเหตุผลในเชิงปรัชญา เมื่อพิจารณาในแง่นี้เราจะเห็นว่าความพยายามที่จะตัดเอาอารมณ์ความรู้สึกออกไปจากการตัดสินใจทางจริยธรรม เป็นการพยายามตัดด้านที่เป็น วัตถุ / ธรรมชาติ / ความเป็นหญิงออกไป ให้เหลือเพียงด้านที่เป็นจิตและการใช้เหตุผลบริสุทธิ์ และนี่ถือเป็นจุดเริ่มต้นของวิธีพิจารณาทางจริยศาสตร์ ไม่ว่าจะเป็นวิธีคิดเรื่อง ม่านแห่งความไม่รู้ (veil of ignorance) ของรอลส์ และนักคิดในฝ่ายพันธสัญญา หรือความพยายามที่จะหากฎสากลในแบบของคานท์ ซึ่งสะท้อนอยู่ในวิธีคิดของโคห์ลเบิร์กล้วนมาจากจุดเริ่มต้นนี้ เบนาบิบ (Benhabib) กล่าวสะท้อนความคิดที่เป็นความคิดหลักในหมู่นักสตรีนิยม สืบเนื่องมาจากความคิดของ ซีโมน เดอโบวัวร์ (Simone de Beauvoir) ที่มองว่าสตรีเพศเป็นเพศที่สองซึ่งถูกจำกัดความโดยความเป็นปฏิภาคกับสิ่งที่ชาย หมายความว่าสิ่งที่ชายถูกมองว่าเป็นมาตรฐาน (norm) และสิ่งที่หญิง คือสิ่งที่ "เป็นอื่น" ไปจากมาตรฐาน

"ผู้หญิงเป็นเพียงสิ่งที่ผู้ชายไม่ได้เป็น เช่นผู้หญิงไม่ได้มีความเป็นเอกเทศ (autonomous) ไม่มีอิสรภาพ แต่ในทางเดียวกัน ไม่ก้าวร้าวแต่โอบอุ้ม (nurturant) ไม่แข่งขันแต่เป็นผู้ให้ ไม่เป็นสาธารณะแต่เป็นส่วนตัว โลกของผู้หญิงเป็นโลกที่ถูกสร้างโดยชุดของปฏิภาค เธอเป็นสิ่งที่เขาบังเอิญไม่ได้เป็น อัตลักษณ์ของเธอถูกกำหนดโดยความขาด"⁹

ถ้าผู้หญิงเป็นสิ่งที่ผู้ชายไม่ได้เป็น นี้จะเกี่ยวข้องกับประเด็นทางจริยธรรมอย่างไร ลอเรนซ์ โคห์ลเบิร์ก สร้างคำถามที่ใช้ในงานวิจัยเพื่อศึกษาพัฒนาการทางจริยธรรมของเด็ก โดยถาม "สามีควรจะขมขื่นหรือไม่ ท่านคิดว่าถูกต้องแบบวัตถุวิสัยหรือไม่หรือเป็นการตัดสินใจที่ถูกต้องตาม

⁹ Seyla Benhabib, *Situating the Self: Gender, Community, & Post Modernism in Contemporary Ethics* (Cambridge: Polity Press, 1992), p. 86.

ศีลธรรมที่เป็นสากลหรือไม่¹⁰ ตามขั้นตอนการพัฒนาทางจริยธรรมของโคห์ลเบิร์ก บุคคลเลื่อนชั้นจากการยอมทำตามกฎของสังคม ไปสู่หลักการจริยธรรมที่เป็นสากล นี่ทำให้เราเห็นความคิดพื้นฐานของโคห์ลเบิร์กที่ว่า จริยศาสตร์เป็นเรื่องในพื้นที่สาธารณะ การตัดสินใจทางจริยธรรมที่ผูกพันอยู่กับการกลัวการลงโทษและการกลัวความความเห็นในทางลบของคนอื่น เป็นการตัดสินใจในระดับพัฒนาการที่ต่ำ เมื่อเด็กพัฒนาสูงขึ้น จะเริ่มแสวงหาหลักการที่เป็นสากล คือเป็นหลักที่เป็นจริงสำหรับทุกคน และใครก็ตามสามารถเข้าถึงหลักการนี้ได้เหมือนกันด้วยการใช้เหตุผล นัยของวิธีเข้าใจทางจริยศาสตร์แบบนี้ก็คือ สิ่งที่เป็นความเป็นหญิงและสิ่งที่อยู่ในด้านเดียวกับความเป็นหญิง คือความสัมพันธ์ส่วนตัว อารมณ์ ร่างกาย และความเป็นคนในบริบทที่เฉพาะเจาะจง เป็นต้น ล้วนถูกกันออกไปจากการตัดสินใจทางจริยธรรม ถ้าเรายอมรับข้อเสนอมองของฝ่ายสตรีนิยมที่บอกว่าความเป็นหญิงถูกผูกพันอยู่กับด้านที่เป็นอารมณ์และพื้นที่ส่วนตัว เราก็ต้องยอมรับว่าทฤษฎีจริยศาสตร์ในแนวสิทธิและความยุติธรรม ไม่มีที่ให้กับประสบการณ์ของความเป็นผู้หญิง เพราะทฤษฎีจริยศาสตร์ในแนวนี้มุ่งหาความเป็นกลางและความเป็นสากล ซึ่งเข้าถึงได้ด้วยการใช้เหตุผลบริสุทธิ์ ทฤษฎีจริยศาสตร์เหล่านี้จึงเรียกร้องให้เราถอดถอนบริบทเฉพาะของเราที่อยู่ในพื้นที่ส่วนตัวแน่นอน นี่ไม่ได้หมายความว่า ทฤษฎีเหล่านี้ไม่มีที่ให้กับผู้หญิง เพราะความเป็นหญิงชายเป็นสิ่งที่อยู่ในบริบทเฉพาะที่เราถูกเรียกร้องให้ก้าวข้าม หากเราจะมองในทางที่สนับสนุนวิธีคิดแบบนี้ เราจะบอกว่าวิธีคิดแบบนี้ทำให้ความเป็นหญิงชายกลายเป็นเรื่องนอกประเด็น (irrelevant) เพราะถึงที่สุดแล้ว มนุษย์ย่อมมีความสามารถในการใช้เหตุผลซึ่งจะปลดปล่อยเราให้เป็นอิสระจากสิ่งไม่แน่นอน (contingency) ทั้งหมด ซึ่งเราไม่ได้เลือก แต่นักทฤษฎีสตรีนิยมมองว่า วิธีคิดที่ทำให้สิ่งที่อยู่ในพื้นที่ส่วนตัวและสิ่งที่บริบทเฉพาะเป็นเรื่องนอกประเด็น ก็สะท้อนนัยของการที่ถือความเป็นชายเป็นมาตรฐาน ดังนั้นการที่ทฤษฎีเหล่านี้ทำให้เรื่องเพศเป็นเรื่องไม่เกี่ยวข้อง หรืออีกนัยหนึ่ง การที่ทฤษฎีเหล่านี้กำหนดว่าอะไรที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมและอะไรไม่เกี่ยวข้อง มีนัยเชิงอำนาจเพราะว่า ถึงที่สุดแล้วสิ่งที่อยู่ในด้านที่ถูกถือว่าเป็นความเป็นชายจะเป็นสิ่งที่อยู่ในขอบข่ายทางจริยธรรมและสิ่งที่อยู่ในด้านความเป็นหญิงจะถูกกันออกไป นี่เป็นการทำให้จริยศาสตร์เป็นเรื่องของความเป็นผู้ชาย และถือเอาประสบการณ์ของผู้ชายเป็นแบบแผน ในขณะที่ความเป็นหญิงถูกทำให้เงียบงันอยู่ทางด้านนอกที่ไม่เกี่ยวข้อง การแบ่งขั้วเช่นนี้จึงไม่ได้เป็นเพียงการแบ่งเพื่อให้

¹⁰ ลอเรนส์ โคห์ลเบิร์ก, "เด็กในฐานะเป็นนักปรัชญาทางศีลธรรม", หน้า 1.

เห็นความต่างที่เท่าเทียมกัน แต่ในความต่างนั้นมีนัยที่ความเป็นชายถูกให้คุณค่าอยู่เหนือความเป็นหญิง

ที่ผ่านมา เราได้พิจารณาการแบ่งข้างเป็นสองขั้วระหว่างความเป็นชาย-หญิง เหตุผล-อารมณ์ พื้นที่ส่วนตัว-พื้นที่สาธารณะ และได้เห็นว่าทฤษฎีจริยศาสตร์ที่วางอยู่บนพื้นฐานของการแบ่งข้างอย่างชัดเจนมีปัญหาอย่างไรในเชิงอำนาจระหว่างเพศ ต่อไปเราจะได้พิจารณาประเด็นเรื่องตัวตนในทฤษฎีจริยศาสตร์ ซึ่งเป็นตัวตนในพื้นที่สาธารณะ เพื่อชี้ให้เห็นว่าความเข้าใจตัวตนแบบนี้มีปัญหาอย่างไรในสายตาของนักจริยศาสตร์สตรีนิยม

2.2 ตัวตนในพื้นที่สาธารณะ

เมื่อจริยศาสตร์ถูกมองว่าเป็นเรื่องของตัวตนที่อยู่ในพื้นที่สาธารณะ¹¹ (พื้นที่ส่วนตัวอยู่นอกเขตแดนทางจริยธรรม) นี้หมายความว่าอย่างไร ข้าพเจ้าจะพยายามชี้ให้เห็นว่า เมื่อเราเข้าใจตัวตนที่เป็นผู้ตัดสินใจทางจริยธรรม ว่าเป็นตัวตนในพื้นที่สาธารณะ เท่ากับว่าเราเข้าใจปัญหาทางจริยธรรม ว่าเป็นปัญหาระหว่างตัวตนที่เป็นนามธรรม เกี่ยวกับเรื่องสิทธิและความยุติธรรม กล่าวคือ ทฤษฎีจริยศาสตร์กระแสหลักมองผู้ตัดสินใจทางจริยธรรมว่าเป็นมนุษย์ที่เป็นนามธรรมสามารถใช้เหตุผลเพื่อเข้าถึงความจริงทางจริยธรรมซึ่งเป็นสากล เพราะว่าตัวตนทางจริยธรรมแบบนี้ถอดถอนออกมาจากบริบทเฉพาะ ดังนั้นทั้งตัวตนที่เป็นผู้คิด และตัวตนที่เป็นผู้อื่น ต่างสามารถถูกแทนที่ได้โดยมนุษย์คนใดก็ได้ ผู้คิดที่มีเหตุผล ไม่ว่าจะ เป็นใครก็จะได้คำตอบเดียวกัน ความชอบธรรมของการตัดสินใจทางจริยธรรมในวิธีคิดแบบนี้ คือคำกล่าวอ้างที่ว่า ผู้ตัดสินใจทางจริยธรรม ตัดสินโดยที่ปราศจากอคติส่วนตัวโดยสิ้นเชิง และผลการตัดสินนั้น จะเป็นผลการตัดสินของทุกๆคนที่มีเหตุผล วิธีการทดลองทางความคิด (thought experiment) และความคิดเรื่องมาตรฐานวัดความเป็นสากล ล้วนเป็นวิธีการที่ทำให้แน่ใจว่า ความเป็นอคติส่วนตัวถูกตัดออกไป ดังนั้นกิจกรรมทางจริยธรรม จึงเป็นเรื่องความขัดแย้งระหว่างมนุษย์คนใดก็ได้ ต่อมนุษย์คนใดก็ได้ และ

¹¹ พื้นที่ส่วนตัวหมายถึงพื้นที่ที่เป็นเขตแดนของเรื่องส่วนตัว หมายถึงเรื่องที่เป็นบริบทเฉพาะของบุคคล เช่นครอบครัว ความสัมพันธ์ส่วนตัว "เรื่องในบ้าน" ในขณะที่พื้นที่สาธารณะ หมายถึงพื้นที่ที่เป็นเขตแดนของเรื่องสาธารณะ คือเรื่องที่อยู่นอกบริบทเฉพาะ เช่นความสัมพันธ์ทางกฎหมาย ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในรัฐ หลักการทางจริยธรรมที่เป็นสากล

เมื่อเราไม่มีความรู้อื่นใดเกี่ยวกับมนุษย์อีกคนหนึ่งที่เป็นอีกฝ่ายหนึ่งในความขัดแย้ง สิ่งเดียวที่เรา รู้ก็คือ เขาเป็นมนุษย์ และมีสิทธิ ศักดิ์ศรี ของความเป็นมนุษย์ กล่าวโดยสรุปอีกครั้งหนึ่งก็คือ เมื่อเรามองจริยศาสตร์ว่าอยู่ในเขตแดนของพื้นที่สาธารณะ จึงจำเป็นอยู่เองที่เราจะต้องเห็นปัญหาทางจริยธรรม ว่าเป็นความขัดแย้งระหว่างตัวตนที่เป็นนามธรรม ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสิทธิและความยุติธรรม กลับไปหาตัวอย่างเรื่องการโต้แย้งระหว่างโคห์ลเบิร์กและกิลลิแกน การเข้าใจปัญหาทางจริยธรรมว่าเป็นปัญหาความขัดแย้งระหว่างตัวตนที่เป็นนามธรรม ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสิทธิ ทำให้โคห์ลเบิร์กตัดสินใจว่า วิธีคิดของเด็กหญิงเอมีซึ่งกังวลใจเรื่องการสื่อสารและเครือข่ายของความสัมพันธ์ สะท้อนพัฒนาการทางจริยธรรมที่ด้อยกว่า การพูดเรื่องความสัมพันธ์ ทำให้เห็นว่าเอมีไม่อาจก้าวข้ามบริบทส่วนตัวได้ ในขณะที่เด็กชายเจคสามารถทำการตัดสินใจของเขาให้เป็นกฎสากลได้ เพราะเขาสร้างลำดับขั้นของคุณค่า ที่ชีวิตมนุษย์ (ของใครก็ตาม) มีคุณค่าอยู่เหนือทรัพย์สินสมบัติเสมอ ดังนั้นแล้วสิทธิที่จะมีชีวิตอยู่ จึงอยู่เหนือสิทธิในสมบัติส่วนตัว

นักสตรีนิยมบางคนพยายามเชื่อมโยงความคิดเรื่องสิทธิเข้ากับตัวตนที่อยู่ในความสัมพันธ์ เช่น เบรนนัน (Brennan) ซึ่งกล่าวถึงตัวตนในจริยศาสตร์ที่มีพื้นฐานอยู่บนมโนทัศน์เรื่องสิทธิ (right-based ethics) ว่า

"นักสตรีนิยมได้วิจารณ์สิทธิทางจริยธรรม (moral rights) ในหลายเรื่อง แต่ส่วนใหญ่จะเชื่อมโยงกับเรื่องความเข้าใจเรื่องตัวตนที่ทฤษฎีเรื่องสิทธิผูกโยงอยู่ ตามทฤษฎีจริยศาสตร์กระแสหลัก ประเภทของคนที่เป็นผู้ถือสิทธิ (bearer of rights) คือผู้ที่เป็นเอกเทศและเป็นอิสระ คนประเภทนี้หลายครั้งถูกมองว่าเป็นผู้ที่ถือประโยชน์ของตนเป็นสำคัญและมีความขัดแย้งกับผู้อื่น"¹²

ต่อจากนั้นเบรนนันพยายามจะโต้แย้งว่า สิทธิไม่จำเป็นต้องขัดแย้งกับตัวตนที่มีความเชื่อมโยงกับผู้อื่น (relational self) ตัวตนที่เป็นผู้ถือสิทธิ ไม่จำเป็นต้องเป็น "อะตอมที่เป็นอิสระ" (independent atom) เบรนนันเห็นว่า เราสามารถมองสิทธิของปัจเจกชนในฐานะที่เป็นมโนทัศน์ที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ (relational concepts) ได้ เราอาจยอมรับว่ามนุษย์แต่ละคนอาจมี

¹² Samantha Brennan, "Recent Work in Feminist Ethics" *Ethics* 109 (July 1999): 866.

ประโยชน์ที่ขัดกันได้ โดยไม่จำเป็นต้องเห็นว่าประโยชน์จะต้องขัดกันเสมอไป และเราก็อาจมีความสัมพันธ์กับมนุษย์คนอื่นได้ด้วย โดยที่เคารพในสิทธิของกันและกัน¹³ อย่างไรก็ตาม ข้าพเจ้าเห็นว่า ปัญหาที่นักสตรีนิยมมีกับมโนทัศน์เรื่องตัวตนในทฤษฎีจริยศาสตร์กระแสหลัก ไม่ใช่เพราะว่า นักทฤษฎีจริยศาสตร์กระแสหลักไม่ยอมรับว่ามนุษย์มีความสัมพันธ์ได้ แต่เป็นเพราะว่า นักจริยศาสตร์เหล่านั้นไม่ทำให้ความสัมพันธ์ซึ่งมนุษย์มี มีผลต่อการตัดสินใจทางจริยธรรม การกันความสัมพันธ์ส่วนตัวไว้ในพื้นที่ส่วนตัว ทำให้การตัดสินใจทางจริยศาสตร์สะท้อนแนวคิดที่แบ่งขั้วความเป็นส่วนตัวและความเป็นสาธารณะ ทำให้เราได้ภาพผู้ตัดสินใจทางจริยธรรมที่เป็นเอกเทศ และไม่อยู่ในความสัมพันธ์กับใครในเวลาที่เขาตัดสินใจทางจริยธรรม อีกประการหนึ่ง การทำให้ปัญหาทางจริยธรรมเป็นปัญหาเรื่องสิทธิ ทำให้เราสามารถตัดสินใจปัญหาได้โดยไม่ต้องมีความรู้จักในตัวมนุษย์อีกฝ่ายหนึ่งในบริบทเฉพาะของเขา เมื่อเราไม่รู้จักมนุษย์คนอื่นในบริบทเฉพาะ ความสัมพันธ์จึงไม่อาจเกิดขึ้นได้ ถ้าเราจะมองว่าประสบการณ์ของผู้หญิงบ่งชี้ไปในทางที่สร้างและรักษาความสัมพันธ์ เราต้องยอมรับว่าแง่มุมของความเป็นมนุษย์ที่แสดงออกในประสบการณ์ของผู้หญิง ไม่ถูกสะท้อนออกมาจากทฤษฎีจริยศาสตร์ที่มีพื้นฐานอยู่บนมโนทัศน์เรื่องสิทธิ

นักจริยศาสตร์สตรีนิยมได้วิจารณ์ภาพของตัวตนที่ปรากฏในงานของนักจริยศาสตร์กระแสหลัก เช่น ฮอบส์ (Hobbes, Thomas) และคานท์ (Kant, Immanuel) เบนาบิบ (Benhabib, Seyla) วิจารณ์ความคิดเรื่องตัวตนของฝ่ายสัญญาประชาคม โดยกล่าวถึงอุปมาเรื่องมนุษย์เป็นเหมือนเห็ด ในแง่ที่ว่า เห็ดขึ้นมาดั่งดอกเห็ด เกิดมาอย่างเอกเทศ ไม่อิงอาศัยผู้ใด ซึ่งอยู่ในงานของฮอบส์ อุปมาเช่นนี้แสดงความคิดที่ว่ามนุษย์เป็นเอกเทศอยู่ในสภาวะธรรมชาติ ไม่พึ่งใคร และไม่พึ่งใครเป็นไยใคร มนุษย์ในสภาวะธรรมชาติเป็นมนุษย์ที่ประหนึ่งว่าเกิดมาเองโดยไร้มารดา และดำเนินความสัมพันธ์กับมนุษย์คนอื่นในลักษณะที่มีผลประโยชน์ของตนเป็นที่ตั้ง

"ตัวตนที่เป็นเอกเทศเป็นตัวตนที่ไม่มีประวัติที่มา (disembedded) และไม่มีร่างกายในบริบทเฉพาะ (disembodied) ความไม่เข้าใครออกใครในทางจริยธรรมหมายถึง การเรียนรู้ที่จะเคารพในการอ้างสิทธิของผู้อื่นที่เป็นเหมือนตนเอง ความยุติธรรม (fairness) คือความเป็นธรรมสาธารณะ (public justice) ระบบของสิทธิและหน้าที่

¹³ Ibid., p.868.

สาธารณณะเป็นหนทางดีที่สุดที่จะชี้ขาดในความขัดแย้ง และที่จะแจกจ่ายคุณค่า และที่จะตัดสินการอ้างสิทธิ แต่นี้เป็นโลกที่ประหลาด เป็นโลกที่ปัจเจกบุคคล โตขึ้นมาก่อนที่เขาจะเกิด โลกที่เด็กชายเป็นผู้ชายก่อนที่จะเป็นเด็ก เป็นโลกที่แม่ พี่สาว และภรรยา ไม่มีอยู่" ¹⁴

เบนาบิบกล่าวถึงประเด็นสำคัญในข้อความข้างต้นนี้โดยชี้ให้เห็นว่า ภาพที่หายไป ในสภาวะธรรมชาติ คือภาพของความสัมพันธ์ เช่นเดียวกัน ฟรีดแมนกล่าวถึงค่านท์

"เหตุที่ทำให้นักสตรีนิยมตอบรับกับจริยศาสตร์แห่งความอาทร เป็นเหตุเดียวกับที่ทำให้พวกเขาปฏิเสธความคิดเรื่องความเป็นเอกเทศในแนวของค่านท์ นักสตรีนิยมโต้แย้งว่าวิธีของค่านท์ต้องถูกปฏิเสธถ้าทฤษฎีจริยศาสตร์จะให้ความสำคัญต่ออารมณ์ ความสัมพันธ์ส่วนตัว ความสัมพันธ์ทางสังคมโดยรวม และความลำเอียงได้ในจุดยืนทางจริยธรรม ทฤษฎีจริยศาสตร์แบบไม่เข้าข้างใคร มักจะยุ่งอยู่กับพื้นที่สาธารณณะ และประเด็นทางจริยธรรมของพลเมืองผู้มาพบกันในฐานะที่เป็นคนแปลกหน้า เท่าเทียมกันและไม่มีผลประโยชน์ส่วนตัวเข้ามาเกี่ยวข้อง" ¹⁵

ฟรีดแมนกำลังบอกว่า วิธีการหากฎบังคับที่เป็นสากลของค่านท์ ให้ภาพของผู้ตัดสินทางจริยธรรมที่อยู่ในพื้นที่สาธารณณะ เพราะบริบทเฉพาะถูกตัดออกไปพร้อมกับสิ่งที่ไม่แน่นอนทั้งหลาย ที่เหลืออยู่ก็คือ "มนุษย์ผู้กำหนดตัวเองทางจริยธรรม ผู้ซึ่งให้กฎทางจริยธรรมแก่ตนเองด้วยความเข้าใจว่ากฎนั้นมีความเป็นสากลและมีความจำเป็นอย่างไม่มีการเงื่อนไข (categorically necessary)" ¹⁶

¹⁴ Seyla Benhabib, *Situating the Self: Gender, Community, & Post Modernism in Contemporary Ethics*, p. 85.

¹⁵ Marilyn Friedman, "Feminism in Ethics: Conceptions of Autonomy". Miranda Fricker, and J. Hornby eds., *The Cambridge Companion to Feminism in Philosophy* (Cambridge: Cambridge University Press, 2000), p. 212.

¹⁶ Ibid.

ฮอบส์ และคานท์ แม้ว่าจะมาจากวิธีคิดที่ต่างสำนักกัน แต่ก็มีพื้นฐานความเข้าใจบางประการร่วมกันที่เกี่ยวกับความเป็นตัวตน กล่าวคือตัวตนทางจริยธรรมของ ฮอบส์และ คานท์ อยู่ในพื้นที่สาธารณะ จริยศาสตร์เป็นเรื่องที่อยู่ในเขตแดนสาธารณะ นี่หมายความว่า หนึ่ง) ผู้ตัดสินทางจริยธรรมมีลักษณะพอเพียงในตัวเอง ดังมนุษย์ในสภาวะธรรมชาติของฮอบส์ที่ไม่มีพันธะผูกพันกับใครมาก่อน และดังเช่นมนุษย์ผู้ใช้เหตุผลของคานท์ ที่ลอยตัวอยู่เหนือความไม่แน่นอนทั้งหลายที่เขาไม่ได้เลือก สอง) ตัวตนทางจริยธรรมแบบนี้ยังมีลักษณะที่สามารถถอดถอนบริบทเฉพาะออกไปได้ คนทุกคนสามารถคิดแทนกันได้ และคนแต่ละคนมีหน้าที่ทางจริยธรรมต่อกัน เหมือนกับที่เขาพึงจะมีต่อคนอื่นๆทั้งหมด และสาม) วิธีตัดสินทางจริยธรรมมีนัยของการที่อารมณ์และเหตุผลสามารถแยกออกจากกันอย่างชัดเจน ในทั้งวิธีการหากฎสากลของคานท์ และในการทดลองทางความคิดของฮอบส์ ล้วนเป็นความพยายามที่จะเข้าถึงความจริงทางจริยธรรมโดยสร้างเงื่อนไขทางความคิดที่กีดกันด้านที่เป็นอารมณ์ความรู้สึกออกไป พร้อมกับด้านที่เป็นความสัมพันธ์ส่วนตัว ผลของความรู้ที่ได้จึงมีความชอบธรรมเพราะถูกมองว่าไม่เข้าใครออกใคร และเป็นความคิดที่ผู้มีปัญญาจะเห็นได้ร่วมกัน

วิธีคิดทั้งหมดนี้สะท้อนการแบ่งขั้วที่เราได้พิจารณาแล้วในตอนต้นว่ามีปัญหาอย่างไรในเชิงอำนาจระหว่างเพศ ประสบการณ์ของผู้หญิงที่ผูกพันอยู่กับความสัมพันธ์ส่วนตัวและครัวเรือน กับความเป็นหญิงที่ถูกผูกโยงอยู่กับด้านที่เป็นอารมณ์ และบริบทเฉพาะ ทำให้ผู้หญิงถูกกันออกไปนอกเขตแดนจริยธรรม จริยศาสตร์ถูกมองว่าเป็นเรื่องของมนุษย์ที่โดดเดี่ยว (atomistic) ผู้มีผลประโยชน์ขัดกัน หากทางที่จะไม่ล่วงละเมิดสิทธิของกันและกันในพื้นที่สาธารณะ

อย่างไรก็ตาม ประวัติศาสตร์ของความไม่เท่าเทียมกันทางเพศทำให้เราต้องตระหนักถึงความจำเป็นที่จริยศาสตร์จะต้องขยายเขตแดนของตัวเอง ให้ครอบคลุมถึงเรื่องในพื้นที่ส่วนตัว นักสตรีนิยมพยายามจะเสนอความคิดที่ว่า เรื่องส่วนตัวเป็นเรื่องทางการเมืองด้วย หมายความว่า เรื่องส่วนตัวไม่ได้ปราศจากแง่มุมทางอำนาจ และดังนั้นมี ความจำเป็นที่เราจะต้องสามารถถามคำถามเกี่ยวกับความดีงาม ถูกต้อง แม้ในพื้นที่ส่วนตัว ในทางกลับกัน การบอกว่าเรื่องในพื้นที่ส่วนตัว เช่น บริบทเฉพาะ ความรู้สึก ความสัมพันธ์ ไม่ได้ให้ความรู้ใหม่เกี่ยวกับจริยศาสตร์ นอกจากนั้นยังเป็นอุปสรรคต่อการตัดสินทางจริยธรรมและต้องถูกกันออกไป ไม่ได้เป็นข้อสันนิษฐานที่สะท้อนประสบการณ์ของเราในฐานะมนุษย์ที่มีความซับซ้อน มีหลายมิติ และมีชีวิตอยู่ท่ามกลางหลายอัตลักษณ์และความสัมพันธ์ ซึ่งไม่สามารถถูกลดทอนลงได้ การเข้าใจวิธีมองจริยศาสตร์แบบอริสโตเติลจะช่วยขยายความในประเด็นเหล่านี้ต่อไป